

Kočevski naravni park

Upravljanje gozdov za tretje tisočletje

The Kočevje National Park

Managing of Forests for the Third Millennium

Janez ČERNAČ *

Izvleček

Černač, J.: Kočevski naravni park – upravljanje gozdov za tretje tisočletje. Gozdarski vestnik št. 9/1995. V slovenščini, cit. lit. 12.

V prispevku so predstavljeni avtorjevi pogledi na slovensko gozdarstvo in na njegovo usposobljenost za opravljanje štirih nalog v gozdnem prostoru – v smislu krepitve gozdov za opravljanje številnih njihovih funkcij in varovanje narave. Navedena so izhodišča in usmeritve za gozdarstvo, kakršno bi moralo biti v tretjem tisočletju, prikazan je razvoj naravovarstvene misli na Kočevskem ter predstavljeno območje načrtovanega Kočevskega naravnega parka.

Ključne besede: upravljanje gozdov, funkcije gozdov, Kočevski naravni park.

Synopsis

Černač, J.: The Kočevje National Park – Managing of Forests for the Third Millennium. Gozdarski vestnik No. 9/1995. In Slovene, lit. quot. 12.

The article presents the author's views regarding Slovenian forestry and its ability to perform the tasks of broader significance within the forest space – i.e. the increasing of forests' vitality so that they would be able to perform their numerous functions and nature protection. The concepts and directions for forestry regarding its image in the third millennium are given, the development of nature protection concept in the Kočevsko region is described and the region of the planned Kočevje National Park is presented.

Key words: forest managing, forest functions, the Kočevje National Park

1 UVOD

1 Introduction

Slovensko gozdarstvo je doseglo za-vidljivo raven na področju izobraževanja, raziskovalnega dela ter dela v praksi za lesno funkcijo naših gozdov. Taka ocena ni le znotraj domačih strokovnih krogov, pač pa je bila poznana in pogosto preverjana na mednarodni ravni, zato je gotovo objektivna. Ta ocena pa, žal, zbledi, če se soočimo z nalogami, ki so pomembne za gozd in gozdnato krajino ob prehodu v tretje tisočletje, ne le pri nas, pač pa v vsem svetu. Les bo sicer vedno dragocena obnovljiva surovina, vendar so zaradi ekoloških stisk naravovarstvene in druge javne funkcije gozdov nenadoma in po pomenu daleč presegle pomen lesa. Te naloge so

postale tako pomembne in nujne za razreševanje, da se je naravovarstva lotila že vsaka stroka, kar je sicer dobro, vendar je pogosto tako prizadevanje še plitvo, politično dopadljivo in zato izpade dokaj modno.

Gozdarstvo je imelo do sedaj s svojo doktrino o trajnosti donosov absolutno prednost, vendar je bojazen, da te prednosti v najbolj pomembnem trenutku ne bomo izkoristili. Trajnost donosov je bila izvirna in dragocena doktrina, ki je nastala iz potrebe po trajnosti donosov lesa, vendar je, žal, na tej ravni tudi ostala. Danes trajnostno rabo zagovarjajo praktično že vse stroke. Zato je primeren čas in nuja, da gozdarstvo prevzame pobudo za razširitev ideje o trajnostni rabi na vse funkcije gozdov in gozdnate krajine.

Dolge proizvodne dobe za pridelavo lesa ter pomanjkanja lesa so bili glavni pogoji za strokovne usmeritve v gozdarstvu, ki so bili že zelo zgodaj določeni s trajnostjo

* Mag. J. Č., dipl. inž. gozd., Društvo KOČEVSKI NARAVNI PARK, Gorenje 42, 61 332 Stara Cerkev

donosov lesa. Minilo je več kot eno stoletje, da so ekološke stiske prignale znanost in nato še politiko do podobnih opredelitev, ki jih danes označujemo s trajnostno rabo. Danes zmanjkuje že kar vseh obnovljivih in neobnovljivih virov na našem planetu.

Gozdarji pravimo, da proizvodnjo lesa načrtujemo in uresničujemo v skladu z naravovarstvenimi načeli gospodarjenja z vsem naravnim okoljem. Ob tem pa lahko ugotovimo tudi naravne sinergijske (medseboj dopolnjujoče) učinke, saj je drevje s svojim življenjem nosilno ogrodje ekoloških sistemov in soustvarjalec vsega življenja v naravi. Drugače rečeno, v gozdovih ni mogoče proizvajati samo lesa; ali, ob ustvarjanju lesa se ustvarja, se sooblikuje in živi naravno okolje.

Gozd ni les, gozd je življenje.

Tak odnos do gozda je torej gozdarstvo izoblikovalo z dolgotrajnim strokovnim delom, pa tudi zaradi naravnih zakonitosti gozda oziroma narave, ki so sousmerjale gozdarstvo, ki se je seveda bilo prisiljeno tudi korigirati ob napakah z dolgotrajnimi posledicami. Zasluge za načelo trajnostne rabe, za uveljavljanje obzirnih načinov dela z gozdovi in naravo ter še za marsikaj, si moramo gozdarji z naravo vsaj deliti.

Zaradi političnih odločitev po spremembah v gozdarstvu se je gozdarstvo znašlo v povsem novem položaju v družbi, čemur je sledila tudi nova organiziranost gozdarstva v Republiki Sloveniji. Čeprav so bile spremembe pričakovane in tudi potrebne, jih je gozdarstvo pričakalo povsem nepripravljeno. Kljub velikemu številu kadrov z vsemi stopnjami izobrazbe, z lastnim inštitutom, z lastno visoko šolo ter mrežo izobraževanja in s številnimi strokovnjaki v podjetjih, nismo imeli enotne strategije za obstoj, kaj šele za razvoj ob prehodu v tretje tisočletje in ob novih usmeritvah družbe. Politiki smo ponujali računalniško podprto gozdarsko filozofijo izpred sto let, pa še to dokaj sramežljivo. Usodno. Upajmo, da samo za gozdarje, ne pa tudi za gozdove, ki bi potrebovali veliko daljšo dobo za obnovo.

Če ne bo gozdarstvo v novih razmerah takoj prevzelo pobudo na področju izobra-

ževanja, raziskovalnega dela ter na področju operativnih nalog na terenu za javne funkcije gozdov in gozdnate krajine, bo očitno dokaj hitro zdrselo z enim delom v uradniško in tako imenovano pospeševalno službo, na drugem in manjšem delu pa v obrtno raven za fizična dela v gozdu. Slovensko gozdarstvo je po nekaj letih še vedno v ugodnem startnem položaju za nove in razširjene naloge, ker je še vedno veliko številno gozdarskih strokovnjakov v dobri strokovni kondiciji vsaj za "drevesni del gozda". To so pozitivni učinki pretekle politike v izobraževanju, čeprav in žal predvsem za les, ter v izvajanju nalog z veliko intenziteto vlaganj v vse gozdove, ne glede na lastništvo. Ob močno okrmjenih strokovnih nalogah, vsaj po obsegu ter ob sedanji stopnji vlaganj v zasebne gozdove, je regresija stroke lahko hitra in gotovo tudi neizbežna, če ne bo sedanje gozdarstvo imelo volje in energije za nove smeri razvoja. Začetek regresije je že opazen na pretežnem delu izrazito gozdnate Slovenije in pri vsakdanjih nalogah v gozdovih, ki so zasebni. Ta proces se bo v naslednji fazi zajedel v področje izobraževanja in raziskovalnega dela, kar pa pomeni dolgoročno in nepopravljivo škodo za gozdarstvo v celoti, navsezadnje pa tudi za kulturno raven slovenskega podeželja.

Vsaka kriza je lahko tudi spodbuda za iskanje novih poti, ker pogosto pripomore k odločitvam, ki bi jih sicer nikakor ne sprejeli, ali pa bi za to potrebovali nepriemno daljšo pot. Zato je danes slovensko gozdarstvo pred velikim izzivom in zato ima tudi veliko priložnost, da napravi odločilen korak iz monofunkcionalnosti v polifunkcionalnost pri ravnanju z gozdom in gozdnato krajino. Te dolžnosti in priložnosti ne sme zamuditi!

2 DEJANSKI INTERES IN USPOSOBLJENOST DOSEDANJEGA GOZDARSTVA ZA JAVNE FUNKCIJE GOZDOV

2 Actual Interest and Qualification of the Present Forestry for the Performing of Public Forest Functions

V programskih aktih o razvoju gozdov in gozdarstva Slovenije je določeno, da je

mnogonamenski gozd temelj sodobnega gozdarstva. Gozd je seveda v vsakem primeru in od nekdanj mnogonamenski in celo vsenamenski, ker je tako dano po sami naravi in z njenim razvojem skozi vso zgodovino. Ob taki ugotovitvi je pomembnejše, kako gozdarstvo to po naravi dano vsenamenskost gozdov trajnostno rabi za človekove potrebe – ob sočasnem varstvu. Če nismo zgolj pasivni opazovalci ali občudovalci gozdov; in na drugi skrajnosti, ne samo pridelovalci in uporabniki lesa, potem je upravljanje z gozdovi za vse funkcije izjemno zahtevno delo. Zato se kaže najprej povprašati, če si za to resnično prizadevamo, in še posebej, če smo zato usposobljeni. V primeru, da za dejansko opravljanje nalog na tako zahtevnem področju nimamo resnične volje in moči, je gotovo bolje, da se gozdarstvo samo umakne na področje dela, ki ga zmore, kajti tudi, če tega samo ne bo naredilo, ga bodo v to potisnili drugi.

Niso potrebne posebno poglobljene analize o dosedanjem delu in o usposobljenosti gozdarstva za varovalne in socialne funkcije gozdov, da sami gozdarji ugotovimo dejansko stanje. Naj bo oproščeno, da za nazornejšo predstavitev uporabimo kar karikirano skico.

Na območju Republike Slovenije živi:

- 3.000 rastlin višjih vrst;
- 50.000 živalskih vrst.

• Slovensko gozdarstvo načrtuje in izvaja ukrepe predvsem za tri drevesne vrste:

(1) smreka, (2) bukev, (3) jelka, hrast, bor, javor,?

Gozdarsko stroko zanimajo pri dejanskih ukrepih za varstvo, nego in trajnostno rabo predvsem tri drevesne vrste, gotovo pa manj kot deset, od skupaj 3.000 vseh višjih vrst rastlin.

10 drevesnih vrst: 3.000 vrst rastlin = 0,33 %

Od te ene tretjine odstotka rastlinskih vrst pa gozdarstvo stroko zanima le področje lesne funkcije:

- stanje lesne mase;
  - ugotavljanje prirastka lesa;
  - določanje možnega poseka lesa (etat);
  - zagotavljanje trajnosti donosov lesa.
- Slovensko gozdarstvo načrtuje in iz-

vaja ukrepe na področju živalskega sveta le za preprečevanje in ugotavljanje poškodb in škod od treh vrst divjadi:

- (1) jelenjad;
- (2) srnjad;
- (3) gamsi.

Poleg teh treh živalskih vrst zanima gozdarstvo še tisti del živalskega sveta, ki povzroča škode na gozdnem drevju. Skupaj s tremi vrstami divjadi je to gotovo manj kot deset vrst prostoživečih živali.

10 živalskih vrst : 50.000 živalskih vrst = 0,02 %

• Ugotavljamo, da slovensko gozdarstvo zanimajo:

– samo lesna funkcija od ene tretjine odstotka rastlinskih vrst;

– samo škode in preprečevanje škod od 0,02 % živalskih vrst.

Odnos gozdarstva do javnih funkcij gozdov se jasno kaže na primeru funkcije gozda za prostoživeče divje živali. Poleg lesne funkcije se gozdarska stroka v teoriji in praksi že vsaj dve desetletji močno angažira ravno na odnosu gozd-divjad, oziroma odnosu gozd-prostoživeče divje živali, in s tem na odnosu gozdarstvo-lovstvo. Gozdarstvo se ni angažiralo za aktivno varstvo prostoživečih divjih živali, kar bi pomenilo varstvo, nego in trajnostno rabo habitatov. Namesto teh nalog so se gozdarji pogosto spuščali z lovci v polemike, ki so nekonstruktivne in v ničemer ne vplivajo na razmere v habitatih. To so, recimo razglabljanja o smislu trofej ("koščena filozofija"), kar je povsem intimna zadeva lovcev, pa o upravičenosti do lova, glede na položaj v družbeni lestvici, in podobno. Učinkovito in profesionalno pa se je gozdarstvo ukvarjalo na področju živalskega sveta le s poškodbami in škodami, ki jih v gozdovih povzročajo tri vrste divjadi, ter z vrstami, ki škodijo rasti drevja ali znižujejo uporabnost lesa. Ob tako ozko angažirani stroki, ki ima dejanski vpliv na razmere v habitatih, pa je po mnenju in po podatkih naših zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine, kar približno polovica vseh vrst prostoživečih živali že ogroženih v Republiki Sloveniji. Drugo zaskrbljujoče dejstvo je, da živi pri nas kar približno 50.000 vrst prosto v naravi, večjemu delu vseh teh vrst pa je gozd in gozdnata krajina

njihov življenski prostor. Živalske vrste pa so ogrožene predvsem zaradi zaskrbljujočih razmer v okolju, tudi zaradi razmer v habitatih gozdnega prostora.

Kaj je gozdarstvo dejansko v gozdovih naredilo za varstvo in s tem za trajnostno rabo vodnih virov in vodnih režimov; kakšne ukrepe smo načrtovali in tudi izvedli za trajnostni turizem v gozdnati krajini in v gozdovih? Kako smo načrtovali in izoblikovali gozdne robove, jase, poglede in vse drugo za sooblikovanje estetske funkcije gozdov; ali pa smo vsaj spodbudili in organizirali likovne ali glasbene dejavnosti, da bi bila toliko od gozdarjev opevana estetska funkcija tudi trajno posneta na platnu, v glasbi, v poeziji ... Da ne govorimo o drugih funkcijah gozdov, ki pa se redno naštevajo v nalogah in programih gozdarstva, kot na primer: varstvo pred negativnimi vplivi civilizacije (hrup, prah, onesnaževanje vod, pomanjkanje kisika). Razmejimo že enkrat, katere naloge opravljajo gozdovi in katere gozdarji! Tak razmislek pravega gozdarja usmerja pri delu in samo še poveča njegovo spoštovanje do gozda.

V čem in koliko se je gozdarstvo dejansko angažiralo pri drugih funkcijah gozdov, razen pri lesni, naj oceni vsakdo sam za svoje območje in za svoj delovni staž.

Zaradi takega razhajanja med deklariranimi stališči ter dejanskim delom, predlagam analizo, ki bi dala odgovor, kakšna so dejanska razmerja med lesno funkcijo gozda in drugimi, nelesnimi, javnimi funkcijami gozda in gozdnate krajine pri delovanju celotnega slovenskega gozdarstva. Taka analiza ni zahtevna, saj je lahko podlaga kar delovni dnevnik za pretekli mesec, še bolje pa za preteklo leto.

• Predlogi:

1. Analiza raziskovalnih nalog po vseh funkcijah gozdov in gozdnate krajine.

2. Analiza izobraževalnih programov na Gozdarskem oddelku Biotehniške fakultete.

3. Analiza dejansko opravljenih nalog Zavoda za gozdove Slovenije ter območnih enot po vseh funkcijah gozdov.

4. Analiza dejansko opravljenih del v izvajalskih gozdarskih podjetjih po vseh funkcijah gozdov.

Na podlagi rezultatov iz navedenih analiz bi lahko izvedli potrebne korekture, tako da bi bile uravnoteženo zajete vse funkcije gozdov in gozdnate krajine na področju raziskovalnih programov, izobraževanja, načrtovanja ter izvajanja del v gozdovih in v gozdnati krajini. Seveda pa take analize ne morejo biti vsiljene od zunaj, še najmanj enoti znotraj Univerze, pač pa naj bi jih opravili interno in za interno rabo. Še najbolj pa bo vsakega prepričala analiza lastnega dela.

3 UPRAVLJANJE GOZDOV ZA TRETJE TISOČLETJE

3 MANAGING OF FORESTS FOR THE THIRD MILLENNIUM

Obveznosti človeka do narave, katere sestavni del je gozd, so določene v številnih dokumentih in zakonih, tako na mednarodni kot na državni ravni:

- Svetovna strategija varstva narave (World Conservation Strategy – IUCN, UNEP, WWF) iz leta 1980. V tem dokumentu je poudarjeno, da je človeštvo del narave, vendar nima prihodnosti brez njenega ohranjanja, upoštevanja njenih procesov in varstva naravnih virov. Za pravi razvoj je uveden izraz trajnosten ali sonaraven razvoj.

- Skrb za Zemljo (Caring for the Earth – IUCN, UNEP, WWF) iz leta 1991. Med številnimi problemi na našem planetu je najtežji gotovo izumiranje rastlinskih in živalskih vrst ter siromašenje genskega sklada Zemlje.

- Deklaracija Agenda 21, ki je bila sprejeta v Rio de Janeiru leta 1992.

- Svetovna strategija za ohranjanje biološke raznovrstnosti (Global Biodiversity Strategy), ki je bila sprejeta leta 1992, ki med drugim določa, da je vsaka oblika življenja enkratna in jo moramo spoštovati.

- Evropska strategija za varstvo narave (European Conservation Strategy), ki jo je pripravil Svet Evrope in so jo sprejeli na ministrski konferenci v Luzernu leta 1993. V njej so določbe za sistematično razglašanje zavarovanih območij, za povečano učinkovitost pri upravljanju zava-

rovanih območij, za uveljavljanje instrumentov varstva, uveljavljanje varstva narave zunaj zavarovanih območij, spodbujanje informiranosti in vzgoje ter izobraževanja na področju varstva narave.

- Akcijski plan za zavarovana območja v Evropi – Parki za življenje (Parks for Life – IUCN), ki je bil sprejet v letu 1994. Utemeljuje potrebo po skladnem življenju z naravo in sonaraven razvoj.

Republika Slovenija je že sprejela, podpisala ali ratificirala mednarodne konvencije s področja varstva narave:

- Konvencija o svetovni kulturni in naravni dediščini (Paris, 1972) je ratificirana.

- Konvencija o močvirjih, ki so mednarodnega pomena kot gnezdišča močvirskih ptic (Ramsar, 1971) je ratificirana.

- Alpska konvencija (Salzburg, 1991) je ratificirana.

- Konvencija o biološki raznovrstnosti (Rio de Janeiro, 1992) je podpisana.

Republika Slovenija mora vključiti v svoj pravni sistem še mednarodne konvencije:

- Konvencija o ohranitvi migratornih vrst prostoživečih živali (Bonn, 1979).

- Konvencija o varstvu evropske flore, favne in naravnih habitatov (Bern, 1979).

- Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi vrstami avtohtone favne in flore (CITES-Vashington, 1973).

Z Zakonom o varstvu okolja (Ur. l. RS, št. 32/93) smo dobili pri nas sistem varstva okolja. Del področja varovanja narave ureja Zakon o varstvu naravne in kulturne dediščine (Ur. l. SRS, št. 1-3/81, 42/86 in Ur. l. RS št. 8/90 in 42/92). V pripravi je nov zakon, ki bo celovito urejal varstvo narave in naravnih vrednot. Za varstvo in trajnostni razvoj gozdnega prostora je bil sprejet Zakon o gozdovih (Ur. l. RS, št. 30/93).

V vseh navedenih dokumentih in zakonih se kaže zaskrbljenost za ogroženo naravo, zato pa se tudi določajo nova pravila obnašanja in življenja – na globalni ravni in do najmanjših drobnih bitij, ki jih nikoli ne vidimo. Dolgoročni cilj celovitega varstva narave je zato tudi pri nas ohraniti za vedno avtohtone rastlinske in živalske vrste, habitate, geotope, fitocenozе in zoocenozе, ekosisteme ter njihove sukcesije. Ob tem pa seveda tudi obnoviti

prizadete naravne znamenitosti, habitate in ekosisteme.

Pot do tega strateško določenega cilja bo izjemno zahtevna v vsakem pogledu. Nobena dejavnost, nobeno podjetje in nobena institucija ne bo mogla stati ob strani tega procesa, ki že teče. Vzpostavljeno je novo tekmovanje med regijami na globalni ravni, med institucijami in med podjetji na lokalni ravni, pri čemer so razvojne prednosti predvsem v ohranjeni naravi ter v znanju. Zato je v tem trenutku umestno vprašanje, kakšne razvojne možnosti imamo kot država in kot panoga dejavnosti. Ob 80 % gozdnosti s pretežno sonaravno gospodarjenimi gozdovi, z izjemno pestrimi in lepimi pokrajinami, je to predvsem vprašanje znanja za tak razvoj. Trendi razvoja v trajnostni rabi narave so določeni, s tem pa tudi izhodišča za upravljanje z gozdovi (ecomangement). Ugotovimo lahko, da ima gozdarstvo ob tako visoki gozdnosti in sprejeti bogati dediščini veliko odgovornost, s tem pa tudi priložnost, da si pridobi v javnosti, v politiki in v državi ugled, ki ga že imajo naši gozdovi. Na globalni ravni se seveda sprejemajo deklaracije, toda deklaracije se končajo na mnogo višji ravni, kot na posekanem drevesnem štoru. Gozdarstvo je zelo konkretna dejavnost, ki upravlja z natančno določenim gozdnim prostorom, s svojimi ukrepi vsak delavnik tudi posega vanj, ga trajnostno rabi, lahko ga s tem varuje, ali pa tudi ne. Gozdarstvo je sicer sila suvereno pri vsem, kar zadeva les; toda trendi razvoja kažejo na to, da naj bo tako ravnanje z gozdovi že sedaj pretekli čas. Postavlja se torej zelo aktualno vprašanje, kako upravljati mnogonamenski gozd za vse funkcije gozdov. Odgovor nato vprašanje bi dal usmeritev za nacionalno gozdarsko politiko.

Pri mnogonamenski rabi gozdov ni več v ospredju pridelava lesa, kar je sicer vezano na lastnike gozdov, pač pa gre predvsem za rabo, ki je pod enakimi pogoji dostopna vsem zainteresiranim uporabnikom. Ne glede na lastništvo dobivajo vsi gozdovi značaj javne dobrine, pri kateri prevladuje javni interes. Za javne interese pa skrbi država, ki za to uveljavlja posebno pravno ureditev za zavarovanje javnih interesov.

Zato so tudi zasebnim lastnikom omejevale pravice v njihovih gozdovih na pravico do lesa, pa še to le do tiste mere, da niso prizadete varovalne in socialne funkcije gozdov, katerih smo lastniki vsi. Zato je primerno te funkcije imenovati kar javne funkcije gozdov in javne funkcije gozdnate krajine.

Pri coniranju slovenskega prostora glede na naravne danosti in pogoje za trajnostno rabo je zanimiva in tudi logična ugotovitev, da so sedanji državni gozdovi, ki jih je v Republiki Sloveniji po opravljeni denacionalizaciji le še 20%, predvsem na visokem krasu Kočevske, Notranjske in Dolenjske. Ker je državna lastnina naravnega prostora še vedno velika prednost za javne funkcije, so tudi ti državni gozdovi prednostni za uveljavljanje javnih funkcij v Republiki Sloveniji. Zato tudi ni naključje tako intenzivno uveljavljanje javnih funkcij gozdov in gozdnate krajine na Kočevskem. Na območju potencialnega Kočevskega naravnega parka so namreč najboljši pogoji za to v vsej Republiki Sloveniji. Projekt zavarovanja ohranjenega območja je še do nedavnega ogrožal le tako imenovani program revitalizacije občine Kočevje, ki je vseboval iluzije o ponovni poselitvi – kolonizaciji Kočevske. Pogoj za to pa bi bil seveda razdelitev državnih gozdov med zasebnike. Taka anahronistična stališča posameznikov in kmečkega lobija pa so prizadevanja za ohranjanje dragocenega in obsežnega naravnega prostora samo še pospešila.

4 RAZVOJ NARAVOVARSTVENE MISLI NA KOČEVSKEM

4 THE DEVELOPMENT OF NATURE PROTECTION CONCEPT IN THE KOČEVSKO REGION

Razvoj naravovarstvene misli na Kočevskem lahko ponazorimo najkrajše z nekaterimi značilnimi odločitvami, delom in ukrepi, ki kažejo na kontinuirano naravovarstvo v zadnjih sto letih.

- Prve gozdne površine so bile na Kočevskem izločene iz gospodarjenja že v prejšnjem stoletju, ko jih je kot pragozdove določil v gozdnogospodarskih načrtih na-

črtovalec za Auerspergove gozdove (Leopold Hufnagel, 1892).

- V tem območju se je izoblikovala in strokovno utemeljila doktrina prebiralnega gospodarjenja z gozdovi združb Abieti Fagetum dinaricum (Leopold Hufnagel).

- Na območju Gozdnega gospodarstva Kočevje so bili v sodelovanju z Gozdarskim oddelkom Biotehniške fakultete izločeni novi gozdni rezervati: Prelesnikova koliševka, Pugled-Žiben, Lipje, Ledena jama... (Dušan Mlinšek in Zdravko Šaubah, 1969).

- Trajno zavarovanje velikega divjega petelina na območju Gojitvenega lovišča Medved Kočevje (Lado Švigelj in Ciril Štrumbelj, 1966).

- Po letu 1970 so bile na Kočevskem in v Sloveniji prvič izločene prednostne površine za jelenjad s posebnim režimom gospodarjenja (Marijan Kotar in sodelavci, 1970), kar lahko štejeemo za prvi primer aktivnega varstva habitatov.

- V letu 1973 so bili na območju Roga v Gojitvenem lovišču Medved Kočevje ponovno naseljeni risi iz Slovaške, kar je najuspešnejša ponovna naselitev risov med vsemi številnimi poskusi ponovne naselitve risov v Evropi (Lado Švigelj in Ciril Štrumbelj, 1972).

- Eden izmed mejnikov v razvoju naravovarstvene misli na Kočevskem je gotovo zavarovanje volkov v Lovskogojitvenem načrtu za Gojitveno lovišče Medved Kočevje za lovsko leto 1974/75 (Lado Švigelj in Ciril Štrumbelj, 1975).

- Ideja o prebiralnem gospodarjenju gozdov s prebiralno sečnjo ter ideja o trajnosti donosov lesa je bila razširjena na prebiralno gospodarjenje gozda in gozdnate krajine s coniranjem varstva, nege in rabe naravnega prostora na Kočevskem. Načelo trajnosti donosov lesa pa je bilo razširjeno na trajnost donosov vseh funkcij Kočevske gozdnate krajine, pri čemer je cilj optimalna vsota donosov vseh funkcij kočevske gozdnate krajine (Janez Černač, 1980).

- V gozdnogospodarskem načrtu za Kočevsko območje in za obdobje 1991 – 2000 so določene (vse) funkcije gozdov in gozdnate krajine ter predvideni ukrepi za trajno varstvo, nego in rabo gozdov ter za

aktivno varstvo narave. To pa so bile tudi osnovne strokovne podlage za celostno naravovarstvo v območju ob sočasni trajnostni rabi ter razvoju območja, to je za projekt Kočevski naravni park.

- Vlada Republike Slovenije (Leo Šešker, 1990) je imenovala strokovno komisijo za pripravo strokovnih podlag za zakon o zavarovanem območju na Kočevskem in v Kolpski dolini. Člani komisije iz območja potencialnega parka: Mihael Petrovič, Ciril Štrumbelj in Janez Černač.

- V letih 1991, 1992 in 1993 je Gozdno gospodarstvo Kočevje pripravljalo strokovne podlage za potencialno zavarovano območje, predstavljalo programe in cilje zavarovanja ob sočasnem trajnostnem razvoju območja ter ustvarjalo celostno podobo tega projekta. Vse to so predstavljali strokovni in politični javnosti na vseh treh ravneh, od lokalne ravni do mednarodne. Delo je potekalo intenzivno do uveljavitve novega zakona o gozdovih v letu 1993.

- Prvi osnutek Zakona o Kočevskem naravnem parku s predlaganimi mejami območja (Janez Černač, 1995).

- Ustanovitev Društva Kočevski naravni park, ki ima v statutu za prednostno nalogo ustanovitev in razglasitev zavarovanega območja z razvojnimi programi pod skupnim imenom Kočevski naravni park (Janez Černač in Mihael Petrovič, 1995).

Varstvo narave ima torej na Kočevskem več kot stoletno tradicijo, razumljivo pa je, da se je intenziteta s časom stopnjevala in širila. Iz začetnega pasivnega varstva s prepovedano rabo, kot je bila prepoved sečnje na določenih majhnih površinah gozdov, ki so se zato ohranili kot pragozdni rezervati, ali s prepovedjo odstrela posameznih vrst divjadi, se je po letu 1970 prešlo na aktivno varstvo narave. Sem lahko štejemo trajnostno rabo in s tem varstvo habitatov za prostoživeče divje živali. Ta faza varstva narave je na Kočevskem po dveh desetletjih prešla v ukrepe za celovito trajnostno rabo kočevske gozdne krajine ob sočasnem varstvu narave. To pa je projekt Kočevski naravni park.

5 KOČEVSKI NARAVNI PARK 5 THE KOČEVJE NATIONAL PARK

Ustanavljanje zavarovanih območij narave je uveljavljena oblika varstva narave v svetu. Naravni parki so institucije, ki ob skrbi za naravo dajejo tudi vse prednosti sonaravnega razvoja zavarovanemu območju. To pa je predvsem podeželje, ki je navadno ohranjeno in tudi nerazvito ter demografsko ogroženo, ker ga industrijski razvoj ni zajel in zato ne razvil in tudi ne uničil okolja. Tako so končno dobila do sedaj zapostavljena in nerazvita območja svojo priložnost za trajnostni in zato kvaliteten razvoj, ki ga bodo okolijsko degradirani kraji in območja le težko uveljavila. To so potencialno kraji za optimalno zadovoljevanje socialnih, duhovnih in estetskih potreb ljudi, kar pomeni, da so to kraji za kvalitetno življenje. Take pogoje ima Kočevska in Kolpska dolina z deželno Petra Klepca.

Ustanavljanje Kočevskega naravnega parka je gotovo fazni proces, ki se je začel s pripravami strokovnih podlag za razglasitev, nadaljeval se bo s sprejemanjem aktov o zavarovanju, z ustanovitvijo upravljalca ter z organiziranjem dejavnosti varstva narave. Šele redno, načrtno in dosledno delo, bo z načeli trajnostne rabe in s tem razvoja izoblikovalo novo in celostno podobo Kočevske in Kolpske doline. Taki rezultati bodo vidni šele po daljšem obdobju, proces pa ne bo nikoli dokončan, ker se bodo pogoji pač spreminjali kot se življenje, ki naj bi teklo trajno in večno.

Načela za določitev območja Kočevskega naravnega parka

1. Zavarovano območje naj ima enoten značaj krajine, ki je tudi v tem območju splet naravnih in zgodovinskih okoliščin. Kočevska je sicer pestra, vendar izrazito gozdnata krajina, saj je kar 95% naravnega prostora poraslega z gozdom. Polovica gozdnega prostora je v različnih fazah sukcesij zaradi zaraščanja nekdanjega kmetijskega prostora v zadnjih sto letih.

2. Znotraj območja naj bodo zaokroženi ekološki sistemi, na primer celoten Rog, ne glede na meje upravnih enot in ne glede

na meje lokalnih skupnosti. Ni mogoče upoštevati niti mej gozdnogospodarskih območij in ne zavodov za varstvo naravne in kulturne dediščine.

3. Potencialni Kočevski naravni park ima prednostne naloge na področju javnih funkcij, to je raziskovalno delo, izobraževanje, naravovarstvo, ... Nosilec javnih funkcij je država. Za zagotavljanje javnih funkcij je zato optimalna državna lastnina, zasebna lastnina pa je moteča v tolikšni meri, kolikor bi morala država izplačevati zasebnikom razlike v dohodkih zaradi omejevanje proizvodnje.

Kočevska, ki je bila šeststo let otok poselitve s Kočevarji, je sedaj v državni lasti. Tako je danes na Kočevskem kar približno 80 % gozdov in kmetijskih zemljišč v lasti Republike Slovenije (Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS).

4. Enoten značaj krajine, ki se dopolnjuje s kulturno identiteto območja, daje pogoje za zavarovanje območja z razpoznavnimi karakteristikami za celostno podobo. Zato naj bi po možnostih znotraj zavarovanega območja ne bilo večjih denaturiranih površin ter novih in navadno netipičnih gradenj. Zato se kaže predvsem na zunanjem in robnem območju izogibati novim naselijem brez tradicionalne arhitekture, nadalje površinam s farmsko proizvodnjo hrane ter površinam z nasadi smreke.

5. Znotraj potencialno zavarovanega območja je avtohtono podeželje, z dokaj ohranjeno in tipično podeželjsko arhitekturo ter s tradicionalno rabo kmetijskih zemljišč. To je na območju Kolpske doline, Poljanske doline ter Dragarske doline.

Na podlagi teh izhodišč je predlog za območje Kočevskega naravnega parka prostor med reko Krko in reko Kolpo, ki obsega:

A. Kočevsko, pretežno v obsegu šeststoletne poselitve Kočevarjev z izločenim Kočevskim poljem;

B. Kolpsko dolino, Poljansko dolino in Dragarsko dolino z dokaj ohranjenim in avtohtonim podeželjem.

Razvojni programi za območje Kočevskega naravnega parka

Kočevska je danes v položaju, ko si sama razvojno ne more pomagati, zato se

tudi pogosto obrača na državo za pomoč.

Območje potencialnega parka zavzema večji del Občine Kočevje, večji del Občine Loški Potok, celotno območje Občine Osilnica ter del občin Novo mesto, Semič in Črnomelj. Skoraj celotno območje je demografsko ogroženo, zato je potrebno določiti za ta prostor primerne razvojne programe. Velik del območja leži na obmejnem območju z Republiko Hrvaško, saj se naslanja potencialni Kočevski naravni park na mejo s Hrvaško od Loškega Potoka, z dolino Čabranke ter ob reki Kolpi od Osilnice do Starega trga.

Pomoč države je nujna in tudi smotno naložena, če gre za javne interese in za razvojne programe, na podlagi katerih bodo aktivni predvsem domačini in lokalne skupnosti. Zato je treba zagotoviti za to območje razvojne programe Republike Slovenije s področja raziskovalnega dela, izobraževanja, naravovarstva, trajnostnega turizma ... To so razvojni programi s skupnim imenom Kočevski naravni park. Poleg tega pa je potrebno ugotoviti dejanski interes države in lokalnih skupnosti za razvojne programe demografsko ogroženega ter obmejnega območja. Za vse to je seveda potrebno zagotoviti tudi finančne vire.

Naravovarstvene in razvojne programe bodo domačini in lokalne skupnosti sprejeli in tudi uveljavljali le pod pogojem, da bo to pomenilo razvoj območja v celoti in višjo kakovost življenja. Šele takrat, in samo takrat, ko bodo ljudje občutili konkretne in pozitivne spremembe v vsakdanjem življenju in delu, bodo te projekte tudi podprli in z njimi zaživel. To pa lahko dosežemo že s tem, da država na podlagi sprejetih programov vrne v območje denar, ki sedaj odteka iz območja kot renta iz državnih gozdov. S plačevanjem rente v integralni proračun Republike Slovenije se že itak zaostalo območje samo še dodatno siromašči.

Za Kočevsko in za državo Slovenijo je taka rešitev ugodna, saj območje končno dobi jasen razvojni koncept, Republika Slovenija pa regijo z določenim razvojnimi programom države. S tem, ko bi se renta, ki se ugotavlja in plačuje iz kočevske gozdnate krajine, vračala na podlagi pro-

gramov nazaj na Kočevsko, bi bilo zadoščenno pričakovanje ljudi in lokalnih skupnosti po drugačni vlogi države v tem prostoru. S takim načinom pa državi ne bi bilo potrebno dati sredstev iz proračuna oziroma iz drugih regij (pokrajin).

Na teh izhodiščih so pripravljene teze za trajnostni razvoj območja potencialnega Kočevskega naravnega parka – parka za življenje.

6 ZAKLJUČKI

6 CONCLUSIONS

1. Uresničevanje javnih funkcij v mnogonanenskem gozdu zahteva novo in celovito upravljanje z gozdovi, gozdnim prostorom in z gozdnato krajino (ecomanagement), kar je še posebno nujno v območjih s pretežnim deležem državnih gozdov, kot je na primer Kočevska. Zato je bila sprejeta odločitev za ustanovitev Kočevskega naravnega parka, za kar so bila tudi že opravljena obsežna in zahtevna opravila.

Kočevski naravni park je ime za varstvo in trajnostno rabo območja Kočevske in Kolpske doline, za razvojne programe tega prostora ter za določene razvojne programe države Slovenije na tem območju. S tem bo ta dežela dobila novo podobo in jo postopoma utrdila doma in v svetu.

2. Celovito upravljanje z ekološkimi sistemi gozdov in gozdnatih krajin presega zmožnosti in kapacitete ene dejavnosti in ene stroke, pa naj bo katere koli. Uprave za taka območja morajo biti zato organizirane racionalno, vendar morajo združevati znanja s številnih področij, predvsem pa s področja gozdarstva, kmetijstva, urbanizma, dela z javnostmi, za prstoživeče divje živali, informatiko. Potencialna in že zavarovana območja pa se morajo seveda navezati za zahtevnejša vprašanja na državne raziskovalne in izobraževalne ter druge organizacije. Te organizacije se za to tudi zelo zanimajo, saj so v takih območjih optimalni pogoji za raziskovalno delo ter za izobraževanje s področja narave.

3. Slovensko gozdarstvo se lahko uveljavi predvsem na področju naravovarstva

in drugih javnih funkcij gozdov in gozdnate krajine, nikakor pa tega ni mogoče doseči zgolj z lesnim uveljavljanjem ravnotežja. Zato pa naj preide od deklaracij o polifunktionalnosti na realizacijo že znanih in celo sprejetih načel.

Javne funkcije gozdov in gozdnate krajine je zato potrebno vgraditi v raziskovalne programe, izobraževanje ter v načrtovanje in izvajanje vseh ukrepov v gozdovih in v gozdnatih krajinah. S tem bi si slovensko gozdarstvo utrdilo potreben položaj v naši javnosti in dolgoročno zagotavljalo in utrjevalo položaj strokovnih delavcev, izobraževalnih in raziskovalnih organizacij. S tako strateško odločitvijo bi gozdarstvo lahko postalo nosilec za javne funkcije slovenske gozdnate krajine, predvsem v organizacijskem smislu po posameznih območjih.

VIRI

1. Anko, B. : Gozdovi kot skupno dobro, Posvetovanje Gozdovi in javnost, Savinjsko gozdarstvo društvo, 1994
2. Celovit prostorski plan za regijski park Kočevsko – Kolpa, Acer d. o. o. Novo mesto, 1995
3. Černač, J. : Izhodišča za trajno varovalno rabo kočevske gozdnate krajine na podlagi sukcesij ekoloških sistemov in družbe, Ljubljana, 1980
4. Černač, J. : Pro silva – učna baza Biotehniške fakultete na območju Kočevskega naravnega parka, Kočevje, 1992
5. Černač, J. in ŠTRUMBELJ, C. : Aktivno varstvo volkov na območju potencialnega Kočevskega naravnega parka ter Biosfernega rezervata Kras, Društvo Kočevski naravni park, Kočevje, 1995
6. Parks for Life – Action for Protected Areas in Europe, IUCN, 1993
7. Predhodno poročilo o možnostih parkovnega varstva Kočevske, Komisija za pripravo strokovnih osnov pri Vladi Republike Slovenije, Ljubljana 1992
8. Program razvoja gozdov in gozdarstva Slovenije, Oddelek za gozdarstvo Biotehniške fakultete v Ljubljani, Ljubljana, 1993
9. Strategija varstva narave v Sloveniji, inačica 2.1, september 1994
10. Območni gozdnogospodarski načrt Kočevskega GGO za obdobje 1991 – 2000, Kočevje, 1990
11. Šinkovec, J. : Pravo okolja, EZ Uradni list RS, Ljubljana, 1994
12. V Novi Gorici bo fakulteta za vedo o okolju, Delo, 8. 7. 1995